

Opinia
Prezesa Agencji Oceny Technologii Medycznych
nr 163/2012 z dnia 13 sierpnia 2012 r.
o projekcie programu „Profilaktyka zwalczania otyłości wśród dzieci
szkół podstawowych oraz szkół gimnazjalnych w Radomiu”

Po zapoznaniu się z opinią Rady Przejrzystości wydaję negatywną opinię o projekcie programu „Profilaktyka zwalczania otyłości wśród dzieci szkół podstawowych oraz szkół gimnazjalnych w Radomiu”.

Uzasadnienie

Projekt dotyczy ważnego problemu zdrowotnego, jakim jest diagnoza i profilaktyka nadwagi i otyłości występująca wśród dzieci i młodzieży, wraz z kształtowaniem się prawidłowych nawyków żywieniowych, jednak brak oszacowania kosztów realizacji programu i informacji o budżecie, nie pozwala na jego pozytywną ocenę. W programie nie określono ponadto sposobu naboru uczestników, wyboru realizatora-wykonawcy, ani zasad monitorowania i ewaluacji programu. Projekt nie przewiduje także włączenia opiekunów i rodziców w działania objęte programem.

Przedmiot opinii

Przedmiotem opinii jest projekt programu zdrowotnego miasta Radomia w zakresie profilaktyki nadwagi i otyłości wśród dzieci i młodzieży, zakładający przeprowadzenie akcji informacyjno-edukacyjno-profilaktycznej oraz badania przesiewowego w kierunku nadwagi u dzieci i młodzieży ze szkół podstawowych i gimnazjalnych z terenu miasta Radomia. Za główny cel programu uznano zwiększenie świadomości i wiedzy rodziców, nauczycieli i uczniów o otyłości i nadwadze, ich przyczynach, skutkach i możliwościach leczenia profilaktycznego. Jako cele szczegółowe wskazano: diagnozę nadwagi i otyłości wśród dzieci i młodzieży objętych programem; diagnozę przyczyn i ewentualnych powikłań związanych z nadwagą lub otyłością; wprowadzenie prawidłowych nawyków odżywiania; zwiększenie aktywności fizycznej; dodatkowe zajęcia dotyczące zwalczania nadwagi otyłości wśród dzieci w formie zabaw, pogadarek z nauczycielami, pielęgniarkami szkolnymi, pedagogami oraz konkursów; przygotowywanie zdrowych posiłków (w siedzibach szkół) organizowane wspólnie przez Wydział Zdrowia i Polityki Społecznej Urzędu Miejskiego w Radomiu oraz dietetyków z Zespołu Szkół Gastronomicznych i Hotelarskich w Radomiu; dążenie do aktywnego zdrowego stylu życia. Planowane działania obejmują: zorganizowanie konkursu dotyczącego zwalczania nadwagi i otyłości wśród dzieci objętych programem; konferencję podsumowującą wyniki konkursu i będącą oficjalną inauguracją programu; kampanię informacyjno-edukacyjną w szkołach (ulotki, plakaty) i mediach (telewizja, prasa, radio, strona internetowa Urzędu Miasta Radomia); szkolenie nauczycieli z zakresu zdrowego odżywiania oraz profilaktyki i leczenia nadwagi i otyłości; przeprowadzenie badań w szkole w celu wykrycia nadwagi lub otyłości polegające na pomiarze wskaźnika masy ciała BMI (ang. *body mass index*; iloczyn masy ciała przez kwadrat wzrostu, wyrażony w metrach, obliczany

według wzoru: $BMI = \text{masa}[\text{kg}] / (\text{wzrost})^2 [\text{m}^2]$) lub obwodu talii dzieci objętych programem przed, w trakcie i po zakończeniu programu; pogadanki, szkolenia przeprowadzane w siedzibach szkół przez specjalistów – dietetyków; indywidualne konsultacje z dietetykiem uczniów zagrożonych otyłością; coroczne sprawozdanie z realizacji programu i uzyskanych efektów i końcowe podsumowanie w formie konferencji. Program ma być realizowany w latach 2012-2014 ze środków budżetu gminy miasta Radomia.

Problem zdrowotny

Otyłość to choroba przewlekła charakteryzująca się nadmiernym nagromadzeniem tkanki tłuszczowej. Przyczyną otyłości mogą być: czynniki dziedziczne, środowiskowe, złe nawyki żywieniowe, zmniejszona aktywność fizyczna, stres i zaburzenia emocjonalne, czynniki kulturowe i tradycje rodzinne, mała masa urodzeniowa, wysoki wskaźnik BMI noworodka, przyjmowane leki, uszkodzenia podwzgórza.

Otyłość i nadwaga są często przyczyną wielu innych chorób m. in.: cukrzycy, zaawansowanych zmian zwyrodnieniowych stawów, urazów w obrębie układu kostnego, przerostu lewej i prawej komory serca z niewydolnością serca, zatorów tętnicy płucnej, zawałów, udarów, stłuszczenia wątroby, kamicy żółciowej, bezdechu sennego, nowotworów złośliwych, depresji oraz wielu innych chorób. Nadwagi i otyłości, wraz z chorobami im towarzyszącymi, można uniknąć poprzez profilaktykę polegającą na kształtowaniu odpowiednich nawyków żywieniowych oraz systematycznej aktywności fizycznej.

Prawidłowe żywienie dzieci oraz zapewnienie im właściwego rozwoju fizycznego i psychicznego mają korzystne znaczenie dla zachowania zdrowia zarówno w wieku rozwojowym, jak i dorosłym, dlatego w walkę z otyłością u poza rodziną zaangażowana powinna być również szkoła.

Do zadań i roli szkoły powinno należeć: kontrolowanie wagi ciała uczniów 3 razy w roku szkolnym; pisemne informowanie rodziców o pomiarze wagi i analiza wyników z uwzględnieniem wskaźnika BMI w celu oceny stopnia nadwagi i otyłości, lub niedowagi ; indywidualne rozmowy z dziećmi (analizowanie wagi ciała, kontrola kalorii w spożywanych produktach) prowadzone przez pielęgniarki szkolne, pedagogów, wychowawców, ćwiczenia indywidualne na zajęciach gimnastyki korekcyjnej, wskazywanie zestawów ćwiczeń dla dzieci z nadwagą i otyłością do wykonywania w domu.

Alternatywne świadczenia

W Polsce od 2006 roku realizowany jest ogólnopolski Program edukacyjno-informacyjny „Trzymaj formę”, współorganizowany przez Główny Inspektorat Sanitarny (GIS) oraz Polską Federację Producentów Żywności Związek Pracodawców (PFPZZP) w ramach realizacji strategii Światowej Organizacji Zdrowia dotyczącej diety, aktywności fizycznej i zdrowia.

Celem programu "Trzymaj formę!" jest edukacja w zakresie trwałego kształtowania prozdrowotnych nawyków wśród młodzieży szkolnej poprzez promocję zasad aktywnego stylu życia i zbilansowanej diety, w oparciu o odpowiedzialność indywidualną i wolny wybór jednostki. Program pomaga rozwijać zainteresowania uczniów i poszerza ich wiedzę o zasadach zdrowego trybu życia. Realizowany jest metodą projektu, dzięki czemu wykracza poza podstawę programową i programy nauczania szkoły. Z informacji zamieszczonej na stronie programu www.trzymajforme.pl wynika, że projekty winny służyć promocji aktywności fizycznej, uczyć prawidłowego, czyli zróżnicowanego i zbilansowanego sposobu odżywiania się dzieci i młodzieży, ze szczególnym uwzględnieniem odpowiedzialności indywidualnej za zdrowie,. W programie mogą uczestniczyć wszystkie publiczne i niepubliczne szkoły gimnazjalne. Zainteresowane programem szkoły otrzymają materiały

edukacyjne dla uczniów i nauczycieli przygotowane przez PFPŻ przy współpracy z Instytutem Żywności i Żywienia oraz Zakładem Medycyny Szkolnej Instytutu Matki i Dziecka.

Na potrzeby programu opracowano nowoczesne materiały dydaktyczne przeznaczone dla: nauczycieli, (zawierające między innymi: porady dla szkół w zakresie higieny stołówek, przykładowe scenariusze zajęć, listę produktów żywnościowych zalecanych do rozszerzenia asortymentu sklepików szkolnych), rodziców dzieci i młodzieży.

„Trzymaj formę!” został wpisany pod numerem 1113 do oficjalnego rejestru działań promujących prozdrowotny styl życia prowadzonego przez Europejską Platformę ds. Diety, Aktywności Fizycznej i Zdrowia. Ponadto ,w lutym 2010 r. program został przedstawiony na plenarnym posiedzeniu Europejskiej Platformy ds. Diety, Aktywności Fizycznej i Zdrowia, w trakcie którego Robert Madelin (Dyrektor Generalny Dyrekcji Generalnej ds. Zdrowia i Ochrony Konsumentów DG SANCO Komisji Europejskiej) uznał tę inicjatywę za wzorcowy przykład realizacji programów edukacyjnych na zasadzie partnerstwa publiczno-prywatnego, przy szerokim zaangażowaniu strony rządowej, świata nauki oraz sektora prywatnego.

Wnioski z oceny przeprowadzonej przez Agencję

Ogólne wnioski i zalecenia wynikające z opinii ekspertów, odnalezionych rekomendacji oraz dowodów naukowych, dotyczących skuteczności i efektywności kosztowej programów dotyczących edukacji z zakresu zdrowego odżywiania oraz profilaktyki i leczenia otyłości:

Programy dotyczące edukacji z zakresu zdrowego odżywiania oraz profilaktyki i leczenia nadwagi i otyłości powinny być realizowane przez jednostki samorządu terytorialnego ze względu na bliski kontakt z pacjentami oraz znajomość potrzeb społeczności lokalnej.

Programy profilaktyki powinny obejmować zarówno populację zdrową (profilaktyka pierwotna), jak i populacje cierpiące na nadwagę i otyłość (profilaktyka wtórna).

Edukacja jest podstawą wszelkich interwencji medycznych. Edukacją zdrowotną powinny zajmować się osoby wykwalifikowane w tym kierunku. Programy zdrowotne dotyczące nadwagi i otyłości powinny być prowadzone począwszy od dzieci przedszkolnych i szkolnych, ze szczególnym uwzględnieniem tych grup wiekowych. Prowadzenie programów wśród młodzieży i dorosłych jest również zalecane. Programy polegające na edukacji dzieci powinny obejmować także rodziny i opiekunów dzieci . Za najskuteczniejsze uważane są programy wieloletnie oraz wielokomponentowe. Należy włączać w nie dietę, aktywność fizyczną oraz psychologiczne terapie behawioralno-poznawcze. Sugeruje się także wprowadzanie zmian środowiskowych sprzyjających utrzymaniu zdrowego stylu życia. Interwencje edukacyjne powinny aktywnie włączać uczestników w zajęcia. Badania przesiewowe w szkołach powinny odbywać się z zachowaniem prawa do intymności.

Zalecanym wskaźnikiem nadwagi i otyłości u dzieci jest pomiar BMI skorygowany o wiek i płeć w postaci centyli. Normy w populacji polskiej to: dla nadwagi- pomiędzy 90 a 97 centylem, dla otyłości- powyżej 97 centyli. Zalecanym wskaźnikiem nadwagi i otyłości u dorosłych jest pomiar BMI, obwodu talii oraz WHR (ang. *waist/hip ratio*). Otyłość stwierdza się dla wartości powyżej 80 cm u kobiet i 94 cm u mężczyzn. W przypadku potwierdzonej nadwagi i otyłości zaleca się wykonanie podstawowych badań laboratoryjnych w celu wykluczenia chorób towarzyszących: badania ciśnienia krwi, poziomu glukozy we krwi, lipidogramu.

Programy obejmujące zmianę diety u dorosłych powinny polegać na ograniczeniu kaloryczności dziennej racji żywieniowej o 500-1000 kcal/dzień. Zaleca się redukcję wagi o 5-10% w ciągu 6 miesięcy lub 0,5-1/tydz. Nieliczne dostępne dane na temat efektywności kosztowej wskazują na potencjalną efektywność kosztową programów profilaktyki otyłości.

Otyłość jest jednym z podstawowych czynników etiologicznych choroby zwyrodnieniowej kolan, bioder oraz kręgosłupa. Zasadnym jest łączenie diagnostyki i terapii choroby zwyrodnieniowej stawów z profilaktyką i leczeniem otyłości. Odnalezione dane oraz opinie ekspertów potwierdzają bezpieczeństwo interwencji profilaktyki otyłości oraz edukacji w zakresie zdrowego żywienia.

Po dokonaniu oceny projektu programu miasta Radomia, z uwagi na brak informacji o budżecie, nieokreślenie sposobu naboru uczestników, wyboru realizatora-wykonawcy i zasad monitorowania i ewaluacji programu oraz brak włączenia opiekunów i rodziców w działania objęte programem, wydaję opinię jak na wstępie.

Tryb wydania opinii

Opinię wydano na podstawie art. 48 ust. 2a ustawy o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych, z uwzględnieniem raportu „Profilaktyka zwalczania otyłości wśród dzieci szkół podstawowych oraz szkół gimnazjalnych w Radomiu” realizowanym przez Miasto Radom, nr: AOTM-OT-441-132/2012, Warszawa, lipiec 2012 i aneksu „Edukacja w zakresie zdrowego odżywiania oraz profilaktyka i leczenie nadwagi i otyłości – wspólne podstawy oceny”, Aneks do raportów szczegółowych, Warszawa, lipiec 2012.